Liikenne- ja viestintävaliokunta, 6.10.2021

HE 149/2021 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi väylämaksulain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta

Valtiovarainministeriön lausunto

Väylämaksua kerätään kauppamerenkululle tarjotuista palveluista (väylänpito, jäänmurto, meriliikenteen ohjaus ja merenmittaus) aiheutuvien kustannusten kattamiseksi. Maksu tuloutetaan valtion talousarvioon osastoon muut veronluonteiset tulot, omalle väylämaksumomentilleen 11.19.06 ja on ollut puolitettuna runsas 40 % osaston tuloista.

Väylämaksu suoritetaan, kun alus saapuu ulkomailta Suomen aluevesille tai suomalaisesta satamasta suomalaiseen satamaan, eli maksua ei peritä laivoilta, jotka eivät ole liikenteessä. Maksua peritään aluskohtaisesti matkustajaaluksilta enintään 30 käyntikerrasta vuodessa ja lastialuksilta enintään 10 käyntikerrasta vuodessa. Säännöllisen matkustaja-alusliikenteen varustamot maksavat koko vuoden väylämaksut siten jo alkuvuodesta. Väylämaksun yksikköhinnat on mitoitettu siten, että niillä katetaan kauppamerenkululle tarjottujen palveluiden tuottamisesta aiheutuvat kustannukset. Vuosittaiset kustannukset vuosina 2010-2019 ovat olleet 74,9-99,4 milj. euroa. Puolitetun väylämaksun aikana, vuodesta 2015 eteenpäin, maksutuotot ovat kattaneet 53-61 % kustannuksista.

Esitetty toimenpide kohdistuu kaikkeen kauppamerenkulkuun alustyypeistä ja niiden kansallisuudesta riippumatta. Meriliikenteestä 32-34 % on kulkenut suomalaisten varustamoiden aluksilla vuosina 2016-2019.

Väylämaksu puolitettiin vuosille 2015-2017 kompensoimaan rikkidirektiivin vaikutuksia meriliikenteelle. Kauppamerenkulun rikkisääntely laajeni IMO:n toimin vuoden 2020 alusta kaikille maailman merialueille, joten edellä mainitut perustelut maksun puolittamiselle ovat poistuneet. Tämän jälkeen väylämaksun puolitusta on jatkettu siten, että viimeinen voimassaolovuosi on kuluva vuosi.

Pääministeri Marinin hallitus linjasi vuoden 2021 talousarvion yhteydessä, että väylämaksun puolittamista jatketaan vuosina 2022 ja 2023 ja siten pyritään kompensoimaan COVID-19-tartuntatautiepidemian aiheuttamia vahinkoja varustamoille ja niiden kuljetusasiakkaille. Esitys liittyy vuoden 2022 talousarvioesitykseen ja on annettu samassa yhteydessä eduskunnalle. Lain on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2022 ja olla voimassa 31.12.2023 saakka.

Väylämaksu ei ole keskeisimpiä merilogistiikan kustannustekijöitä. Suomen kauppamerenkulkuun liittyvät kustannukset ovat miljardiluokan erä, joten väylämaksun puolittamisella on hyvin rajallinen merkitys. Normaalitilanteissa myös kuljetusvolyymeihin nähden väylämaksu on maltillinen täysimääräisenäkin. Koronapandemiasta johtuen kuljetusvolyymit ovat kuitenkin merkittävästi

alentuneet ja väylämaksun taloudellinen merkitys kuljetuskustannuksille on ollut suurempi vuosina 2020 ja 2021 alusten täyttöasteiden alenemisen ja liikennöinnin heikentyneen kannattavuuden vuoksi.

Esityksestä johtuen budjettitalouden tulojen menetykseksi arvioidaan noin 36 milj. euroa sekä vuonna 2022 että vuonna 2023 verrattuna siihen, että liikenne normalisoituu ja väylämaksu kannettaisiin vuosina 2012–2014 käytössä olleen hinnaston mukaisesti. Tuloarvion perustana on olettama, että liikennemäärät ja -volyymit palautuvat koronapandemiaa edeltävälle tasolle vuonna 2022. Väylämaksutulojen vaje suhteessa kauppamerenkululle tuotettujen palvelujen kustannuksiin riippuu eniten erilaisten talvien ehdoilla toteutuvista jäänmurron kustannuksista. Väylämaksun puolituksen aikana (vuosina 2015–2020) vaje on ollut 29,5–46,3 milj. euroa/vuosi. Itse asiassa, vuoden 2022 talousarvioesityksessä esitetyistä keventävistä veroperustemuutoksista päätös väylämaksun puolittamisesta on euromääräisesti valtion verotuloja kolmanneksi eniten vähentävä ansiotuloveron indeksimuutosten (295 milj. euroa) ja arpajaisveron alentamisen (89 milj. euroa) jälkeen.

Olisi jatkossa tärkeä pohtia, onko tarpeen edelleen jatkaa kauppamerenkululle tarjotuista palveluista johtuvien kustannusten kattamista osin yleiskatteisesti vai voitaisiinko vuodesta 2024 lähtien palata väylämaksujen normaalitasoon. Väylämaksutuloa voitaisiin silloin periä täysimääräisenä liki kymmenen vuoden puolittamiskauden jälkeen.

budjettineuvos Kati Jussila